

Religionsfilosofi 4

*Teodicéproblemet -
det ondas problem*

Världens fasor

Livet är en jämmerdal,
präglad av bedrävelser,
lidande och allsköns miss-
förhållanden, framhåller
Demea i del 10 av Humes
***Dialoger om
naturlig religion.***

”Om en främling plötsligt skulle hamna i den här världen skulle jag visa honom som exempel på dess bedrövelser ett sjukhus fullt av sjukdom, ett fängelse överfolkat av missdådare och gäldenärer, ett slagfält bestrött med kadaver, en flotta krängande på oceanen och en nation som försmäktar under tyranni, hungersnöd eller farsot”

Religion som lösning eller problem

- ❖ För Demea innebär religionen en tillflyktsort där man kan söka tröst och försoning mitt i livets elände.
- ❖ För Philo aktualiserar däremot det ondas realitet ett klassiskt problem för (den teistiska) gudstron, med dess fullkomliga gudom: **teodicéproblemet**.

Teos = gud Dike = rättvisa

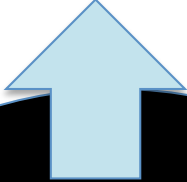
"Epikuros gamla frågor"

GUD –

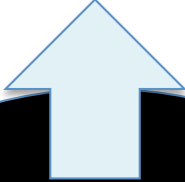
**"Vill han förhindra
ondskan men kan inte?
Då är han maktlös. Kan
han men vill inte? Då är
han illvillig? Om han
både vill och kan,
varifrån kommer då
ondskan?"**

”Naturlig ondskå” – ”Moralisk ondskå”

**Smärta och lidande
som uppkommer pga
naturliga processer
och fenomen –
naturkatastrofer,
sjukdom etc**

**Smärta och lidande
som uppkommer pga
mänsklig illvilja,
hänsynslöshet etc**

A

Teodicéproblemet
allmänt framställt

B

Teodicéproblemet
med en särskild twist
och såsom en svår
kritisk utmaning för
Kleanthes' ändamåls-
argument i Humes
***Dialoger om naturlig
religion***

A Teodicéproblemet allmänt framställt

Ett logiskt problem

- Gud existerar
- Gud är allgod
- Gud är allsmäktig
- Gud är allvetande
- Det finns ondska i världen

**Hur kan man
förena dessa
satser?**

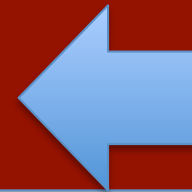
Alternativt

Ett ontologiskt problem

*Ett problem vad gäller
varat eller existensen*

- Gud existerar
- Gud är allgod
- Gud är allsmäktig
- Gud är allvetande
- Det finns ondska i världen

**Är dessa
egenskaper
och/eller fakta
förenliga?**

En *allgod*, dvs helt igenom god, vareelse *vill* inte att det onda skall finnas.

En *allsmäktig* vareelse *kan* förhindra det onda.

En *allvetande* vareelse är vis och förutseende och kan ha *vetskap* om det onda innan det uppträder.

En allgod, allsmäktig och allvetande vareelse skulle förhindra det onda.

Det ondas existens är inte förenlig med existensen av en allgod, allsmäktig och allvetande Gud.

—
Eller...?

Problemetets lösning

- Gud existerar
- Gud är allgod
- Gud är allsmäktig
- Gud är allvetande
- Det finns ondska i världen

**Problemet
försvinner om
man förnekar
eller modifierar
någon/några av
satserna**

En lösning på teodicéproblemet kallas för en teodicé

- ~~Gud existerar~~
- Det finns ondska i världen

**För
ateisten är
det ingen
svår sak**

- Gud existerar
- Gud är allgod
- Gud är allsmäktig
- Gud är allvetande
- ~~Det finns ondska i världen~~

Det vi kallar ont är "egentligen" inte ont, utan en del av Guds plan, som är god

Vi förstår det inte nu, men det kommer att bli uppenbart på den yttersta dagen

Demeas position i "Dialoger"

Vi människor tror felaktigt att det finns ondska i världen.

I själva verket är det som vi uppfattar som ont en del av en större helhet som är god.

"Nuvarande onda missförhållanden regleras (...) i andra regioner i någon framtida tillvaro. Och människornas ögon, öppnade för vidare vyer, ser hela sammanhanget (...) och upptäcker fulla av beundran Gudomens välvilja och rättrådighet"

1 Det onda som en nödvändig betingelse för det goda

Gud existerar

Gud är allgod

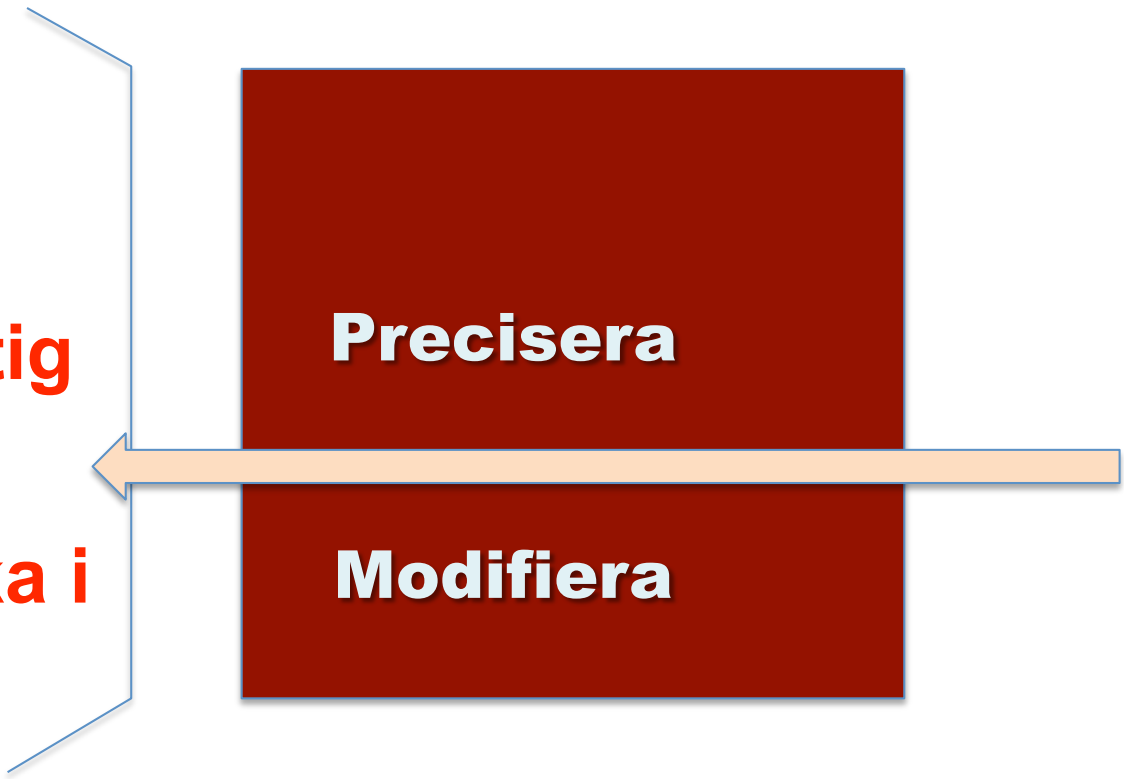
Gud är allsmäktig

Gud är allvetande

**Det finns ondska i
världen**

Precisera

Modifiera

Det onda är en nödvändig betingelse för det goda

- *Vissa goda ting kan inte förverkligas utan något ont. Det vore **logiskt omöjligt** att göra det.*
- *Gud är allsmäktig. Det betyder att han kan göra vad som helst **utom** det som är logiskt omöjligt.*
- *På grund av sin allgodhet tillåter han att det nödvändigt onda finns, för att förverkliga någonting gott som annars inte skulle finnas.*

T.ex. det goda i form av själstorheten att överkomma eller motstå det onda. (Uthärda smärta med värdighet, lösa svårigheter etc.)

Själslig storhet =

Godhet – av andra ordningen – som består i att övervinna det onda – av första ordningen (t.ex. smärta, lidande)

En värld där själslig storhet finns är, som organisk helhet betraktad, bättre än än värld där själslig storhet inte finns.

Den nödvändiga synden

- **Moralisk ondska – "synd" – är en nödvändig betingelse för ånger och botgöring.**
- **Ånger och botgöring är "godhet av andra ordningen" och representerar ett stort värde (för Gud).**
- **En värld där människor gör fel, ångrar sig och söker sig till Gud för att få förlåtelse är bättre än en värld där människor gör rätt hela tiden.**

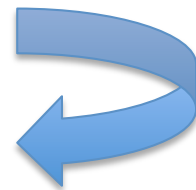
Behovet av tröst

- Det onda är nödvändigt för att människor skall känna ett behov av Guds kärlek och söka sig till Gud för att bli tröstade.
- Att människor ställer sig i detta förhållande till Gud representerar ett stort värde (för Gud).
- En värld där människor är utsatta för ondska och söker tröst hos Gud är bättre än en värld där människor känner sig trygga i sig själva, utan Gud.

Kan allt ont i världen förklaras
och rättfärdigas på detta sätt?

**Såsom nödvändiga betingelser
för en form av godhet som gör
världen bättre**

Om det **inte** går, så blir
teodicéproblemet:

*Hur kan man förena Guds existens med att det
förekommer onda ting som inte är nödvändiga
betingelser för någonting gott?*

2 Det onda och människans fria vilja

Gud existerar
Gud är allgod
Gud är allsmäktig
Gud är allvetande

Det finns ondska i världen

Det onda är direkt eller indirekt ett resultat av människans användning av sin fria vilja

Den fria viljan är en gåva från Gud

- Men varför skulle Gud, den allgode, ge människan en fri vilja och riskera att hon gör val som är onda eller bidrar till det onda i världen?
- Varför inte skapa en människa som garanterat alltid gör det rätta?
- Det hade han ju kunnat göra, med sin allmakt.

Den fria viljans existens rättfärdigas av att den konstituerar ett *värde som överstiger eller uppväger det onda* som kan uppstå till följd av att människor brukar sin fria vilja.

*Värdet av att det finns personer,
som är genuina moraliska agenter
– ansvar*

- Antag att den fria viljan representerar ett omistligt värde och att det är bättre att det finns fria agenter än att det inte gör det.
- Men varför skapade Gud inte fria agenter som saknar onda böjelser och begär?
- Personer som kan välja mellan tillgängliga handlingsalternativ, men som **inte vill det onda** och därför inte väljer det.

**Tillbaka till självsstorhetens värde?
Möjliggöra val som innebär att man motstår
onda frestelser?**

Kan ett försvar utifrån den fria viljan förklara bort allt det onda i världen?

- Kan allt ont hänföras till människors moraliska ondska och till deras felbarhet (t.ex. bristande kunskap, insikt, samordningsförmåga, beredskap etc.)?
- Eller finns det onda fenomen som inte på något rimligt sätt kan kopplas samman med människors görande och låtande? Som t.ex. inte är Guds straff för begångna synder? Finns renodlad "naturlig ondska"?

**Ett litet välskött barn
drabbas av en plågsam
dödlig sjukdom Blixten
slår ned i huvudet på en
barmhärtig samarit**

**Är detta verk av onda
krafter som trotsar Gud?
Fallna änglar? Demoner?
Djävulen?**

Men varför kontrollerar
inte Gud dessa onda
krafter?

***Kan han inte?** Då är han
inte allsmäktig.*

***Vill han inte?** Då är han
inte allgod.*

Eller går det utöver vår
förmåga att förstå detta?
”Herrens vägar äro
outgrundliga”.

Men varför har Han
utrustat oss med ett så
klent förstånd?

Han hade kunnat ge oss
ett bättre förstånd om han
hade velat. *Etc.*

3 Den fria viljan och Guds allvetande

Gud existerar

Gud är allgod

Gud är allsmäktig

Gud är allvetande

Det finns ondska i världen

**Gud kan inte
veta hur vi
kommer att
bruka vår frihet**

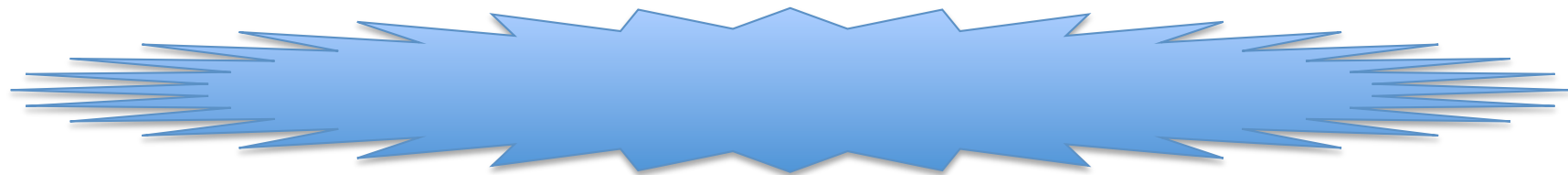
Det finns en form av värdefull frihet sådan att när en agent fritt väljer handlingsalternativ, så är detta val inte bestämt av agentens natur (eller av något annat).

Det är omöjligt, även för Gud, att veta i förväg vad agenten kommer att välja.

Det finns inga sanningar om agentens val innan agenten har gjort sina val.

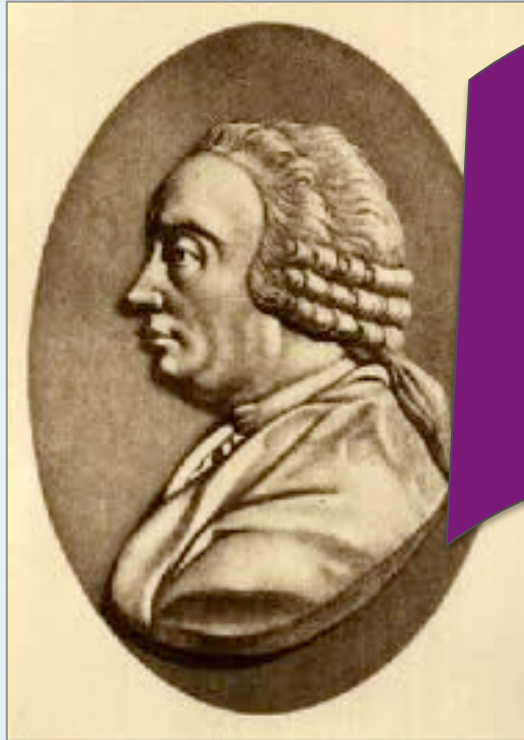
När Gud skapade fria agenter gjorde han det utan att veta hur de skulle handla, hur de skulle bruka sin frihet.

Gud vet vad vi *skulle kunna* göra, men inte vad vi *faktiskt kommer* att göra.

REPRESENTERAR FRIHET (ODETERMINERAT HANDLANDE) ETT SÅ STORT VÄRDE ATT DET UPPVÄGER ALLT ONT SOM DENNA FRIHET KAN LEDA TILL?

B

Det onda innebär en särskild utmaning för ändamålsargumentet i Humes "Dialoger"

TEODICÉPROBLEMET OCH KLEANTHES' ÄNDAMÅLSARGUMENT

För resonemangets skull

Philo medger för resonemangets skull att Guds existens är förenlig med det ondas existens.

OBS! Ett renodlat strategiskt drag för att kunna göra en poäng.

Philos poäng

Jag kan medge att människans smärta och elände är förenliga med oinskränkt makt och godhet hos Gudomen...

En blott *möjlig* förenlighet är inte tillräcklig.

Du måste *bevisa* dessa rena oblandade och obetvingliga attribut utifrån de förhandenvarande blandade och oordnade fenomenen, och endast utifrån dessa.

Teodicéproblemets särskilda tillämpning i samband med ändamålsargumentet

Hur kan man *sluta sig till* existensen av en allgod, allvetande och allsmäktig Gud på basis av observationer av en värld där ondska finns?

Uppgiften för Kleanthes i Humes "Dialoger" är alltså inte bara att visa att övertygelsen att Gud existerar är *förenlig* med observationer av det onda i världen, utan också att visa hur man på basis av sådana observationer kan dra en *korrekt slutsats* att Gud existerar.

➤ Är världen betraktad i allmänhet och sådan den ter sig för oss i detta livet annorlunda än vad en människa eller begränsad varelse på förhand skulle förvänta sig av en mycket mäktig, vis och god Gudom? (.....) hur förenlig världen än är, givet vissa antaganden och gissningar, med en sådan gudsuppfattning, kan den aldrig erbjuda oss någon slutledning till hans existens.

Philos slutsats

”Dialoger om naturlig religion, s. 155, del 11.

Observationer

Lycka

Ondska

Lidande

Smärta

VÄRLDEN

GUD

ALLSMÄKTIG

ALLGOD

ALLVETANDE

Slutsats:

Ett logiskt (eller ontologiskt) problem blir kunskapsteoretiskt

I "Dialoger om naturlig religion" får teodicé-problemet som traditionellt är ett logiskt (ontologiskt) problem om förenligheten av vissa satser eller egenskaper/fakta, en kunskapsteoretisk vändning – när det tillämpas på det teleologiska gudsbeviset/ändamålsargumentet.

Det blir ett **evidentiellt** problem (eller bevisproblem):

Hur kan man sluta sig till existensen av en allgod och allsmäktig skapargud på basis av evidens som inkluderar onda företeelser?

Kleanthes' svar

Om vi antar att naturens Upphovsman är ändligt perfekt, fastän vida överlägsen mänskligheten, kan en tillfredsställande förklaring ges till naturlig och moralisk ondska och varje besvärande fenomen förklaras och rättas till.

Ett mindre ont kan då väljas för att undvika ett större ont (...) och med andra ord kan välviljan styrd av visheten och begränsad av nödvändigheten skapa just en sådan värld som den nuvarande.

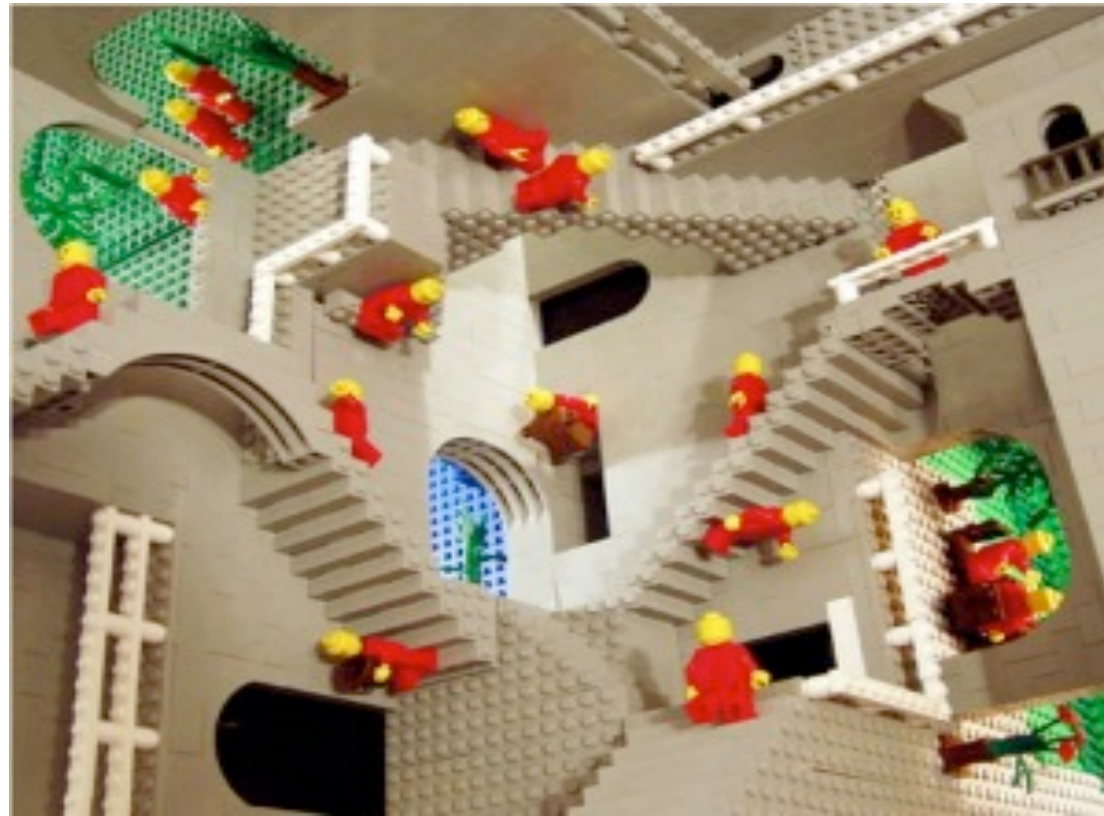
Fungerar Kleanthes' svar?

- Gud är inte absolut perfekt, utan "bara" relativt perfekt.
- Gud är därför tvungen att ta till ett mindre ont för att undvika ett större ont.

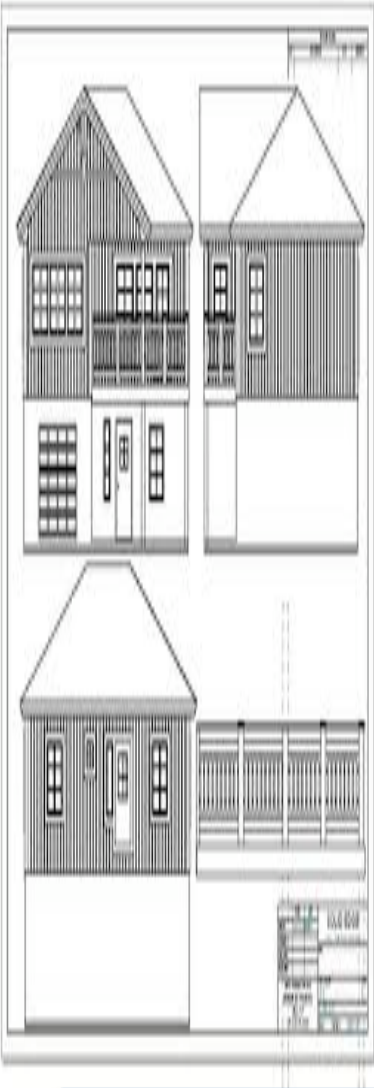
Philo medger att det är **möjligt** att världen har skapats av en sådan Gud. Men frågan är inte vad som är möjligt, utan vad som är mest troligt givet den evidens som finns.

Ett
exempel
från
Philo

Det dåliga huset

Tänk dig ett hus utan bekvämligheter och där "hela byggnadens struktur gav upphov till oväsen, förvirring, ansträngning, mörker och ytterligheter av hetta och köld"

- "Om du upptäcker olägenheter och deformiteter hos [en byggnad] kommer du alltid, utan att gå in på detaljer, att fördöma arkitekten".
- Det spelar ingen roll vilka ursäkter arkitekten kommer med, för "om arkitekten hade skickligheten och de goda avsikterna kunde han ha gjort en sådan ritning av helheten och anpassat delarna på ett sådant sätt att han kommit tillrätta med alla eller de flesta av dessa olägenheter".

På basis av vad arkitekten faktiskt har åstadkommit kan man **INTE** sluta sig till att han hade goda avsikter och att han är skicklig.

PARALLELL: På basis av världen såsom skapelse kan man **INTE** sluta sig till att upphovsmannen var "relativt perfekt" – ytterst välvillig och skicklig.

Philo Det finns 4 huvudsakliga orsaker till elände och olycka

"Inga av dessa framstår för mänskligt förstånd som på minsta sätt nödvändiga eller oundvikliga"

1 Fysisk smärta

Funktion: att motivera oss till handling eller till att undvika vissa saker.

Men samma mål hade kunnat uppnås enbart med njutning.

T.ex. istället för att känna smärta när vi slår oss skulle vi kunna erfara enbart en minskning av njutningen.

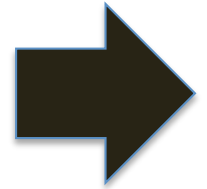

2 Att skeendena i världen bestäms av allmänna naturlagar

Det hade varit bättre för oss (och andra kännande varelser), enligt Philo, om Gud hade styrt världen genom "särskilda viljeyttringar" – direkt eller genom att ingripa i naturens normala gång – för att göra gott.

"En flotta vars syften var nyttiga för samhället kunde alltid ges förlig vind"

Gud hade t.ex. kunnat ändra riktningen på en pistolkula som kommer att döda en människa om en tiondels sekund, etc.

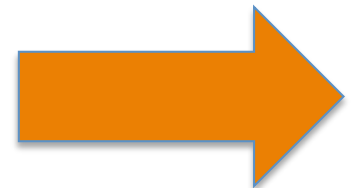

3 Varje arts begränsade förmågor

Ekonomi. Gud har givit varje art precis den utrustning som den behöver för sin basala överlevnad – inte vad den behöver för att verkligen frodas och må bra.

Ex. En stor del av eländet i mänskligt liv beror på **lättja**, och ”om vår art i sin ursprungliga konstitution vore befriad från detta karaktärsfel” och vi istället fått **flit** som generellt anlag, så skulle allt vara mycket bättre för oss.

Flit är det värdefullaste anlaget av alla, men vi är på det hela taget konstruerade på ett sådant sätt att ”ingenting annat än de mest skriande behov” kan förmå oss att arbeta.

4 ”Det otillräckliga utförandet hos det stora naturmaskineriets alla drivfjädrar och principer”

Bräcklighet. För litet av något och det blir katastrof. För mycket av något och det blir katastrof.

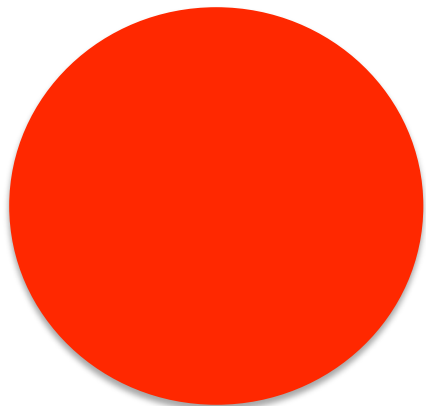
Om det t.ex. kommer för lite regn, blir det torka och växter och djur dör. Kommer det för mycket regn blir det översvämning och växter och djur dör.

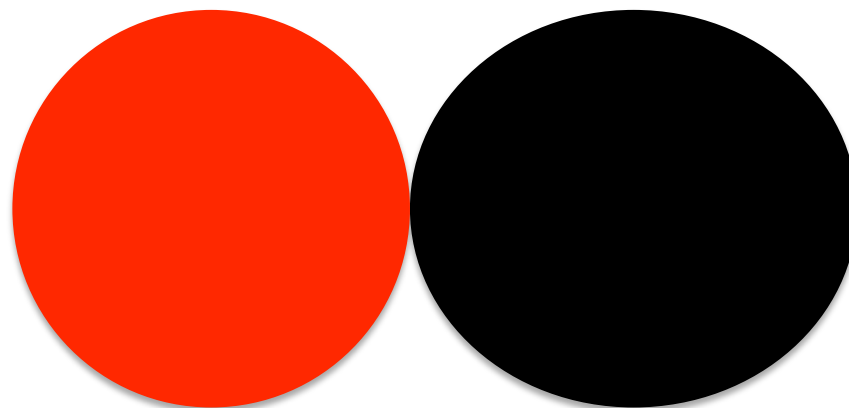
- ◆ Det är lätt att föreställa sig att Gud hade kunnat skapa en bättre värld, även om Gud inte är (moraliskt) perfekt.
- ◆ Givet hur världen är beskaffad kan vi inte, enligt Philo, sluta oss till att den är skapad av en absolut eller relativt perfekt Gud.
- ◆ Den mest trovärdiga hypotesen angående världens ursprungs- eller upphovsprincip är att den är moraliskt neutral, varken god eller ond.

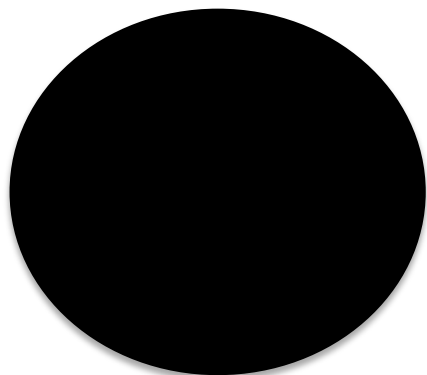
Möjliga hypoteser gällande världens ursprungsprincip

God

Både god och ond

Ond

Varken god eller ond